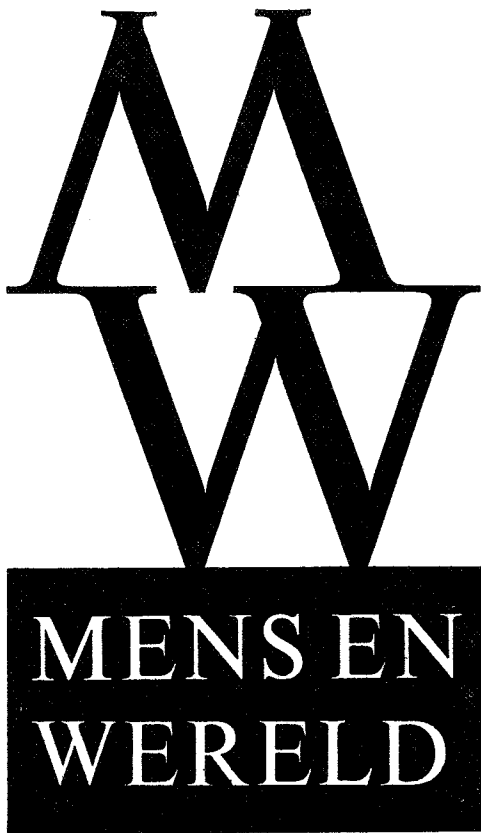

Het feest der vruchtbaarheid

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Versijnt om de veertien dagen

**24ste jaargang nummer 7
5 april 1969**

Hoofredacteur: dr. A. L. Constandse

Redactieraad:

mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt
Corstius, H. Mozes, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen

Paulus Buyslaan 23, Amersfoort
Telefoon 03490-16474

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:

voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname
en de Antillen f 9,50,
overige landen f 12,-

Losse nummers f 0,50

In dit nummer (8 pag.) o.a.:

F. Bongers: Hector Berlioz (pag. 4)

Irob: Zelfontwikkeling (pag. 5)

P. Krug: Waarheid en Tolerantie (pag. 7)

Richard Minne: Auto en beschaving (pag. 7)

ER was een tijd dat de Paasviering een mijlpaal was in het leven. Het feest werd terdege voorbereid, er was eerst Palmpasen, dan het verzamelen en verven van eieren, de grote schoonmaak, het zo mogelijk aanschaffen van nieuwe kleding, om 'op zijn paasbest' te kunnen verschijnen. Natuurlijk hadden vele armen nauwelijks deel aan dit festijn, al werd het dan plechtig door de kerk gewijd. Maar het was een der oudste 'heidense' vieringen van de wederopstanding der natuur, zoals de Romeinse 'Saturnalia' in het carnaval voortleefden en het lengen der dagen verkondigden. De boeren, die elkaar gelukwensen met 'Christus is opgestaan' wisten niet, dat hun verre voorouders in het voorjaar hun hoop op vruchtbaarheid van het leven tot uitdrukking brachten.

HOE ver zijn wij van die natuur verwijderd geraakt! In de ontwikkelde industriële landen baart het probleem der overproductie méér zorgen dan het vraagstuk van een tekort. De techniek heeft het voortbrengingsvermogen van de mensen op onvoorziene wijze vergroot. De kip en het ei, eens echte voortplantingssymbolen, zijn gedegradeerd tot een wetenschappelijk gefokte legmachine en haar product. De massa-slachting van het pluimvee is al evenzeer een industrie geworden. En wat weten wij eigenlijk nog van de natuur? Wie hoort nog wel eens een haan kraaien, behalve voor de radio? En dan is het waarschijnlijk een schor fluitje. In onze steeds uitgebreide steden zijn nog kleine natuurreservaten te vinden: een pover parkje, een hertenkamp, een stoffige kinderboerderij, een dierentuin. Als het met Pasen mooi weer is storten enorme massa's in auto's en bussen zich uit over de stukjes bos en heide, die nog bewaard zijn gebleven. We gaan de natuur bekijken als een curiositeit.

VERLANGEN naar vruchtbaarheid? Er zijn te veel mensen, te veel steden, fabrieken, auto's, radio's, koelkasten en wat niet al. Te weinig woningen, dat wel. De eens zo gewenste voortplanting der mensen moet aan banden worden gelegd, en terecht. De opeenhoping heeft wel geleid tot een nu massaal verbreide belangstelling voor erotiek, maar deze losgemaakt van de vermenigvuldiging. Er zijn biologen die menen, dat de 'erotisering' van de gemeenschap verband houdt met het gebrek aan ruimte, een over-

vloedige voeding, met de verminderde lichamelijke inspanning die nodig is voor de arbeid en met de vrije tijd. Hoe verder van de natuur, hoe groter rol de sexualiteit in het bestaan speelt, en dus niet omgekeerd. Afgaande op de dierenwereld met haar beperkte, korte bronsttijden moet daar wel een kern van waarheid in schuilen. Apen in gevangenschap moeten veel meer op sex zijn ingesteld dan in de vrije natuur.

INTUSSEN gelden de levenszekerheid en een zekere mate van comfort slechts voor een minderheid der mensheid, misschien de helft. Voor de andere, arme helft is de vruchtbaarheid van de mens weliswaar ook rampzalig. Maar van overproductie van aarde of techniek merken deze ondervoede, pover geklede en ellendig behuise medemensen niets. De kapitalen, vermogens, industriële en technische hulpbronnen zijn in de wereld zeer ongelijk verdeeld. Er zijn klasse- tegenstellingen ontstaan tussen massa's in noord en zuid, die ook tegenstellingen in het model der civilisatie zijn. Wie zich daarom solidair wil tonen met achtergestelde, slecht bedeelde, door ziekten en armoede bezochte volksgroepen, behoort dat medeleven allereerst wel te betuigen jegens de uitgebreide menigten in grote delen van Azië, Afrika en Latijns-Amerika. En als deze ontwaken en een kans zien hun leven te verheffen door het liquideren van parasitaire kasten, het organiseren van productie, voeding en medische verzorging op nieuwe, eventueel socialistische grondslag, dan verdienen zij de hulp van hen voor wie solidariteit geen leeg woord is.

ALDUS kunnen er met Pasen wel wensen worden uitgesproken met betrekking tot een nieuwe lente der mensheid, een toenemende vruchtbaarheid der natuur die de bedoelde verpauperde massa's ten goede kan komen. In lust en genot schuilt geen kwaad, mits men doet wat men kan om ze zoveel mogelijk mensen deelachtig te doen worden door zich meedelende vreugden.

HET vieren van Pasen is altijd een sociale gebeurtenis geweest, zoals elke mythe in riten of gewoonten wordt beleefd. Tot de natuur terug kunnen we niet meer. Naar een menselijker cultuur streven kunnen wij wel.

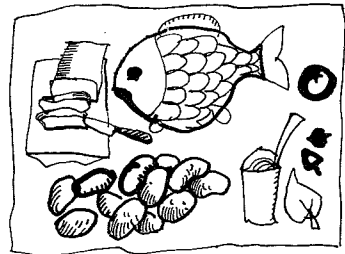
KRITISCH ALLERLEI

De kus

IN Turkije mag men elkaar op straat kussen. Dit wil zeggen man en vrouw. Mannen onderling deden het altijd al, en daar nam niemand aanstoot aan. Maar het kussen tussen de seksen gold als indecent. Nu dus niet meer. Weer een reden meer voor toeristen om onbevreesd naar Turkije te komen. Helaas betuigen de Turkse jongeren elkaar en de autoriteiten nog bijzonder weinig liefde. Geen week gaat voorbij of er zijn min of meer gewelddadige betogingen van links en rechts.

Kuis

HET groeiend aantal Vietcong-guerrillastrijdsters brengt de nodige sex-problemen mee. Dat blijkt uit documenten die gevonden zijn bij gevangen genomen Vietcong-strijders. Van de vrouwelijke soldaten verwacht het Vietcongleger dat zij alles met hun mannelijke collega's delen, behalve zijn bed. Wordt een paar op een intieme verhouding betrapt, dan volgen zware straffen die variëren van drie tot tien jaar opsluiting in het achterland van Zuid-Vietnam, waar de communisten hun basiskampen hebben. Als een vrouw zich aansluit bij het leger, is zij in feite daarmee getrouwd en zal zij zich voor honderd procent hiervoor moeten inzetten. Een degelijk conservatief geluid!

Maagd (1)

DE 'Liga van jonge communisten' in de Sovjet-Unie heeft zich ook aangegord ter verdediging van de maagdelijkheid. Het blad van de 'Komsomolskaja Pravda' heeft de Russische jeugd gewaarschuwd, zich niet te laten inpalmen door praatjes, volgens welke maagdelijkheid ouderwets en 'uit' is. In het artikel wordt betoogd, dat jonge mannen zowel als jonge vrouwen 'behoren te wachten op een echte en duurzame liefde'. Het blad zet uiteen dat het zich over de delicate kwestie van geslachtelijke betrekkingen uitsprekt, omdat dit in de scholen en door vele ouders wordt vermeden en jonge mensen dringend om seksuele voorlichting en adviezen vragen.

Maagd (2)

'HOE VAAK hebben jongens me niet in de steek gelaten omdat ik niet wilde dat zij aan mijn lijf zouden komen', schreef een 19-jarige. 'Moet een meisje van mijn leeftijd zich dan maar alles laten welgevallen?' Zij verklaarde, dat zij wacht op iemand, die haar liefheeft 'met geheel zijn hart'. Maar soms vraagt zij zich af, of dit misschien een fout is. In 't artikel wordt aan het meisje medegedeeld, dat zij gelijk heeft en moet afzien van vrienden, die 'de gek steken met de vrouweener en vrouwen-deugd'. Een ander meisje schrijft dat zij in slecht gezelschap is geraakt en nu 'voor haar genot betaalt met verdriet, pijn en ziekte'. Zij geeft andere meisjes de raad, haar 'slechte voorbeeld niet na te volgen'. 'Begin er niet aan', waarschuwt zij. 'Geloof niet, dat onschadelijke wijnen bestaan of onschadelijke sigaretten of onschadelijke liefdesverhoudingen. Vernietig jezelf niet!'

Zeden (1)

EEN lezer van het Handelsblad is zo kuis niet. Hij schrijft: 'In uw Supplement van 8 februari heb ik tot mijn verbazing een vorm van opiniërende, van weinig objectiviteit getuigende, emotionele en irrationele journalistiek aangetroffen. Dit anti-Amerikaanse verhaal, vermomd als een reportage over de Amerikaanse Polarisbasis in het Spaanse plaatsje Rota, bevat insinuaties. Bordurend op het tegenwoordig en vogue zijnde anti-Amerikaanse patroon, beschrijft de heer Schalekamp de Amerikaanse troepen als een horde wilden, die een schilderachtig, Andalusisch dorpje in een modern Sodom veranderen. Zijn beschrijving van een militaire basis en dronken zeelieden past echter evenzeer bij vakantietoorden aan de Costa Brava. Daar kan men vooral Duitse en Nederlandse vakantiegangers aantreffen. Terwijl in Rota dan de 'hotdogs' en de 'ham and eggs' opgeld doen, zo kan men aan de Costa del Sol van 'boerenkool met worst' genieten. Prostituees en bar-meisjes leren er automatisch Nederlandse uitdrukkingen.'

Zeden (2)

DE Chinezen in Rota doen Schalekamp denken aan San Francisco en aan Las Vegas bij neonlicht. Waarom doen ze hem niet denken aan de Gelderse kade in Amsterdam? Hij schrijft cynisch dat, waar de Amerikanen zich ook vestigen 'om de Hoge Christelijke Waarden van de Westerse Beschaving te verdedigen tegen de Zedeloze Barbarij van de Communistische Horden, onmiddellijk een

Poel van Zonde, Verderf en Corruptie ontstaat'. Hij is niet voldoende reëel om te erkennen, dat zeelieden en zonde elkaar wel meer weten te vinden, in Amsterdam, Hamburg, Antwerpen en Rotterdam en waarlijk niet alleen als de zeelieden de Amerikaanse nationaliteit bezitten.

Ongewenst

EEN inzender in het Handelsblad acht homoseksuelen ongewenst. Hij schrijft: 'Met stijgende onrust heb ik gekeken naar de tv-uitzending van de NVSH. In deze uitzending spraken de voorzitter van een homofielenvereniging en een bestuurslid van NVSH over discriminatie en tolerantie. Voor deze begrippen is in dit verband natuurlijk geen sprake. Want ze kunnen alleen gelden voor normale mensen. De homofielen zijn zieke mensen. Zij moeten derhalve ter verpleging worden opgenomen. Het begint er op te lijken dat de propaganda voor homofilie, begonnen door de heer G. K. van het Reve, succes begint op te leveren. Of nu de voorzitter van de homofielenvereniging opmerkte dat de bewering dat treinen met buitenlandse homofielen in Nederland arriveren, een fabeltje is, is bijzaak. Hoofdzak is dat Nederland voor homofielen een luilekkerland dreigt te worden.' Wat dan nog, zou men zeggen: er komen geen ongewenste kinderen van.

Abortus

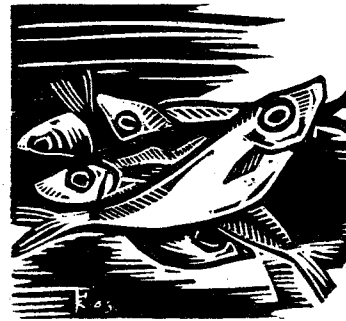
HET aantal abortusgevallen in Nederland is de afgelopen vijf jaar meer dan gehalveerd. Tenminste: onderminister dr. Kruisinga (Volksgezondheid) heeft dit gezegd bij zijn verweer op dringende vragen van Kamerleden om het plegen van abortus niet langer strafbaar te stellen. De afgevaardigden becijferden dat zich in Nederland jaarlijks tussen de 20 duizend en 60 duizend onwettige gevallen van vruchtafdrijving voordoen. De bewindsman gaf geen nadere cijfers om zijn mededeling te staven. Vooral de socialist Lamberts kwam met scherpomlijnde voorstellen om verbetering in de situa-

tie te brengen. Abortus provocatus is een geneeskundige handeling, die volkomen past in het normale behandelingspatroon van de artsen, zei hij. De strenge wetbepaling maakt veel artsen huiverig zelfs op volkomen juiste medische gronden in te grijpen. De wetgeving dateert uit de vorige eeuw, vond ook de VVD-woordvoester mevrouw Veder-Smit. Zij viel haar socialistische collega bij dat de vrouw uit meer gegoede milieus eerder deze ingreep kan doen plaats vinden dan zij, die niet in deze gunstige omstandigheid verkeert.

Kerkbezoek

IN oktober vorig jaar bezocht 55 percent van de rooms-katholieken in Nederland in het weekend een kerk. In januari 1966 was dit nog 64,4 percent. De afbrokkeling van het kerkbezoek is een bekend verschijnsel. Nieuw is hierin de versnelling in de teruggang: 9,4 percent in bijna drie jaar. Deze gegevens zijn ontleend aan een nieuw onderzoek van het Katholiek Sociaal Kerkelijk Instituut. De grootste terugval was tot nog toe te constateren in 1967. De percentages kerkbezoekers die genoteerd werden, waren: 64,4 percent in januari 1966; 63,3 percent in januari 1967; 58,4 percent in januari 1968; 55 percent in oktober 1968. Ons lijken deze cijfers nog zéér optimistisch, gezien de kritische gezindheid van enige miljoenen katholieken.

Houtsnede: Han Krug

Kop op

*Kop op mijn volk
kijk naar de hemel
daar zijn ook kleine sterren
die rond de grote draaien.
Dat is omdat de kleine sterren
van keihard graniet zijn
maar de grote van gas.
Ik hoop, mijn volk
dat je bij deze gedachte
moed zal houden.
Wees als het kleine sterretje
dat om de grote draait
het kan - het kan
maar een ieder moet zich innerlijk toetsen
als iedereen van graniet is
is het volk als een rots.*

JAN NERUDA

(Uit: Kosmische liederen van Tsjechische schrijver, 1834-1891)

Student en maatschappij

UIT de analyse van de oorzaken van de huidige studentenmalaise – reactie tegen de consumptiemaatschappij, eis tot participatie en onzekerheid over de beroepstoekomst – blijkt dat de universiteit haar taak en rol moet herzien. Het probleem ligt voor haar niet in de vorming van wetenschapsbeoefenaars en ingenieurs.

Het is de taak van de universiteit de intellectuele en professionele mogelijkheden van de sociale wetenschappen en de wijsbegeerte en letteren te herwaarderen. Zij moeten een sociale kracht worden gelijkwaardig aan die van de wetenschappen en de techniek. Alleen op deze manier kunnen de grote sociale problemen worden onderzocht en kan zin worden gegeven aan het 'goede leven' dat de technische maatschappij aan iedereen schenkt.

Tot die conclusie komt George Papadopoulos, lid van de directie van de Wetenschappelijke Zaken van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling in het decembernummer van *L'Observateur* van deze organisatie.

HET probleem van de malaise onder de studenten is uiteraard zeer complex, zowel in zijn oorzaken als in zijn verschijningsvormen. Toch kan men de oorzaken onder drie grote rubrieken samenvatten:

- onzekerheid over de doelstellingen van de maatschappij die de materiële voldoening overschrijden alsook de wil van de studenten als volwassenen mee te werken aan de toekomst van de universiteit en de nieuwe maatschappij;

- bezorgdheid van de studenten over hun toekomstmogelijkheden na het behalen van een diploma; dit is in het bijzonder het geval in die studierichtingen die niet rechtstreeks naar een beroep leiden;

- ontevredenheid, en in vele gevallen, het absoluut verwerpen van de interne structuur, de organisatie, de inhoud en de huidige methodes van het onderwijssysteem.

MEN stelt bij velen en vooral bij de jongeren, een scherpe reactie vast tegen de doelstellingen van de moderne technologische maatschappij. Zij zijn bepaald door een uitsluitend economische bezorgdheid. En de mens geldt nog enkel als een productie-eenheid. De econoom Galbraith drukte dit gevat uit als volgt: voortaan zal Sint-Pieter aan de deur van het paradijs de stervelingen vragen: wat heeft u

bijgedragen tot de groei van het bruto nationaal product?

De studenten reageren nu in de eerste plaats tegen de idee van een consumptiemaatschappij. Hun revolutie vestigde er de aandacht op dat het economisch welzijn geen doel op zich is. De vooruitschrijdende technologie brengt ongewenste gevolgen mee die nieuwe problemen stellen. De oplossing van die problemen is niet langer een ideologische maar een technische aangelegenheid. De politieke partijen evenwel baseren zich nog steeds op een ideologie, die geen vat heeft op de werkelijkheid. Dit doodt niet alleen het idealisme, het bevordert tevens het cynisme.

HET is dus helemaal niet verwonderlijk, dat studenten, die de maatschappij willen begrijpen, veeleer dan ze te laten functioneren (die studenten vooral in studierichtingen die niet rechtstreeks leiden naar een beroep, zoals sociologie en sociale psychologie) kritiek leveren op de universiteit. Zij willen die niet langer zien als een instrument in handen van de materialistische maatschappij om de specialisten 'met oogkleppen' te vormen waaraan zij behoefte heeft. Zij willen niet worden wat de duitse SDS-studenten 'Fachidioten' noemen. Deze studenten zijn het gevoeligst voor de actie van de 'parallele school', nml. het geheel van de vormende invloeden buiten de school in de moderne maatschappij. Die sociologen en sociaal-psychologen stelden vast dat hetgeen men hun wil aanleren weinig te maken heeft met hun belangstelling voor de omringende wereld. Het failliet van de politieke ideologieën laat hun ten slotte geen keus over: zij nemen hun lot zelf in handen.

Binnen een tijdsbestek van 85½ uur gaf de Amerikaanse televisie in zijn geheel, de kijkers 81 moorden te zien gedurende de vroege avonduren en op zaterdagmorgen. Zaterdagmorgen is bekend als 'het kindertje'. Deze informatie verschaftte de 'Christian Science Monitor'. De redactieleden van dit blad noteerden 372 gewelddaden en hiervan vielen er 162 op zaterdagmorgen. De drie nationale televisienetten hadden geen commentaar op deze feiten. Het onderzoek werd afgesloten 6 weken na de moord op Robert Kennedy.

Mijn man en ik gaan nooit naar de bioscoop of in ieder geval zo zelden, dat de films, die we de afgelopen tien jaar gezien hebben, op de vingers van één hand te tellen zijn. Soms is er wel eens een film, die we per se gezien moeten hebben, omdat iedereen erover praat en dan zijn we ervan overtuigd, dat we er deze keer beslist niet onderuit kunnen; totdat na maanden blijkt, dat we het weer totaal vergeten hebben en dan kan het meestal niet meer. Onze kinderen gaan meer dan wij; ook al omdat de magie van 'boven de achttien' bij hen nog niet is uitgewerkt. Maar een paar weken geleden kreeg ik plotse-ling de geest. We zouden 's zondagsavonds naar de schouwburg gaan, naar 'De Spaanse Brabander' en de avond ervoor wou ik naar de bioscoop. 't Sloeg nergens op natuurlijk, maar mijn man vond het een enig idee en onze keuze viel op 'Funny Girl' met Barbra Streisand. Toen we ons plan aan de dochters vertelden, keken die ons aan, alsof we zojuist hadden aangekondigd, dat we zouden meedoen met de eerstvolgende Elfstedentocht. Ongelovig vroegen ze: 'Jullie naar de bios? En welke film hadden jullie dan gedacht?' Moedig wierpen we Barbra in de piste en toen was het afgrijzen volledig. Of we geen kranten lazen! In iedere krant was die film afgekraakt, maar nee, nooit gaan ze naar de bioscoop en die enkele keer, dat ze eens gaan, kiezen ze uitgerekend de grootste sof uit, die er in heel Amsterdam draait! Nee, dan 'The graduate', dat was pas een film. Als je nu praat van een film, dan moet je naar 'The graduate'. En er volgde een hele rij van mensen, die er allemaal geweest waren en hoe vaak. Nu ja, 't verhaal was niet zo geweldig: een pas afgestudeerde jongen zat, beu van de oppervlakkige superzwembad-weelde bij hem thuis, waar een daverend feest gevierd werd ter ere van zijn slagen, een beetje teruggetrokken en katterig op z'n kamer over zijn toekomst te simmen, toen er op eens een wat oudere vrouw bij hem binnenstapte, zogenaamd op zoek naar de badkamer en die vrouw begint een verhouding met het jongens, dat uiteindelijk met de dochter van die dame trouwt. Het gegeven verscheurde ons niet. 't Bléf 'Funny girl', maar het lot dirigeerde ons toch naar 'The graduate', omdat 'Funny girl' uitverkocht was.

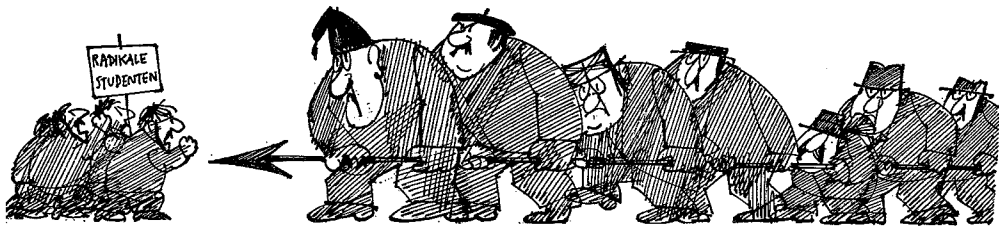
Goed, we zagen de super-linkse en wereldvreemde jongen en de stompzinnige rijkdom bij hem thuis. We beleefden de entree van de verleidelijke 'oudere' vrouw – nota bene een moeder van mijn eigen leeftijd –, die hem naar haar eigen huis loodste en daar, bloesje aan, bloesje uit, in b.h. en op een gegeven moment zelfs zonder textiel, een grootscheepse verleidingsscène op touw zette. Na de tweede textielschaarse scène was het pauze. 'Vroeger zouden we nu de bioscoop uitgelopen zijn,' fluisterde ik, 't duurt nog minstens een uur!' 'Zullen we?' vroeg mijn man en een ogenblik later liepen we zielsgelukkig op straat, als vrije mensen, uitgelaten van plezier.

Het kroost snapte er niets van. Ze vonden ons niet wijs, maar toen we ze uitvoerig hadden uitgelegd, dat we zo langzamerhand te oud geworden waren om ons te laten vervelen door deze grove Amerikaanse lach-of-ik-schiet mentaliteit, waar geen greintje echt raffinement in zit, begonnen ze ons met andere ogen te bekijken, want anti-Amerikaans zijn is 'in', zodat we ons ineens in de voorste gelederen der vooruitstrevenden bevonden. 't Kan verkeren' zei Bredero, of, zoals we de volgende avond in de schouwburg hoorden: 'Al siet men de lui; men kent se daarom niet.'

Toch vonden ze, dat we veel gemist hadden. Eéns gaan wij naar de bioscoop!

Kritiek is geen vergif, maar een medicijn, ook als het bitter smaakt.

POOLS SPREEKWOORD

Hector Berlioz

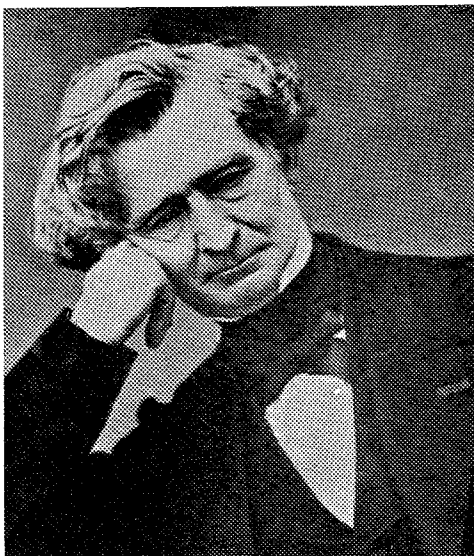
OP 8 maart was het 100 jaar geleden dat een van de merkwaardigste figuren uit de muziekwereld is gestorven: Hector Berlioz, ongetwijfeld de meest originele en fantastische onder de componisten. Een romanticus par excellence, nog meer in zijn artistieke leven dan in zijn muziek. Een origineel van het hoogste gehalte is hij geweest omdat hij nooit een maat of zelfs een stijl van een zijner voorgangers heeft overgenomen.

Zijn vader was een vrij vermogend plattelands-medicus in het département de l'Isère bij Grenoble; een stille, goedge man, die hem als kind zelf onderwijs gaf, hem later voor de klassieken wist te interesseren en hem enigszins kon bekwaamen in het fluitspelen. Later leerde Berlioz zichzelf nog gitaar spelen en volgens de overleveringen moet hij naderhand in Parijs in sommige orkesten een enkele keer de paukenpartijen voor zijn rekening hebben genomen. Met grote moeite zal men onder de componisten van welke aard dan ook er een aan kunnen wijzen die geen piano of een of ander strijkinstrument heeft bespeeld. Berlioz moet dan ook een geweldige vakbekwaamheid hebben gehad door zijn gecompliceerde composities zonder hulp van een piano te kunnen noteren. Van zijn moeder is het bekend dat zij een fanatieke, hysterische en zwaar godsdienstige vrouw was. Haar enige zoon Hector heeft haar altijd gehaat en zij heeft hem van haar kant zijn jeugd zo bedorven dat hij bij haar dood in 1838 niet anders over haar sprak dan over zijn 'méchante mère'.

ZIJN vader stuurde hem in 1821 naar Parijs teneinde medicijnen te gaan studeren. Enige colleges moet hij nog gevolgd hebben, maar al heel gauw geraakte hij in de muziekwereld en werd dermate gefascineerd dat hij zijn ouders abrupt mededeelde, musicus te willen worden en niets anders. Vooral voor zijn moeder, voor wie de toneel- en muziekwereld gelijk stond met circus en variété betekende dit een volkomen breuk en het contact met zijn ouderlijk huis is daarna zelden meer in goede verstandhouding mogelijk geweest. In Parijs nam hij les van Le Sueur, een rustige en bekwaame musicus, die al zeer spoedig inzag met een uitzonderlijk geniale jongen te doen te hebben. Als een bezetene bestudeerde hij partituren van Gluck, Méhul en Spontini en wist zich in weinige jaren geheel te bekwaamen in de theorie der compositie. Overweldigend diepe indrukken maakten op hem de symfonieën van Beethoven, Goethe's Faust en de stukken van Shakespeare.

Muziekhistorisch heeft hij zich overigens weinig ontwikkeld wat misschien een van de redenen is geweest voor zijn uitzonderlijke originaliteit. Na vier mislukkingen veroverde hij uiteindelijk de Prix de Rome met een cantate, die hem zelf niet beviel. Na verschillende hartverscheurende verliefdheden trouwde hij in 1833 met Harriet Smithson, een Ierse actrice, die in die dagen al op haar retour was, hem nooit heeft begrepen, maar zich later krampachtig aan hem vastklampte.

BERLIOZ was een heftige, wilde en overdreven romanticus, die zijn gehele leven als het ware in de Sturm- und Drangperiode is gebleven, daarentegen een ongelooflijk kundig componist en op het gebied van de instrumentatie de eerste en grootste theoreticus en practicus, die de zaken vrij nuchter voor ogen zag. Kortom een mens vol van de meest merkwaardige contrasten. Als vrijwel iedere romanticus had hij een

sterke afkeer van het alledaagse leven en haatte zijn plichten als muziekcriticus. Tijdens zijn verblijf in Italië had hij sterke neigingen om struikrover te worden! Romain Rolland noemt hem de incarnatie van het romantische genie, een losgebroken kracht, die zich onbewust was van de te volgen weg.(?)

Een vrij veelvuldig voorkomend verschijnsel onder de romantische toondichters was de zin voor literatuur en velen hadden dan ook sterke behoefte, naast hun muziek, proza te schrijven, uiteraard over muzikale onderwerpen. Berlioz heeft veel geschreven; hij was zelfs jaren lang muziekmedewerker van het Journal des Débats. Zijn min of meer literaire werk is zeer gemengd. Het is niet moeilijk er ridicule passages in aan te treffen, vooral door de hyperromantische overdrijving of de soms slechte smaak, maar hij had de natuurlijke gave van een goede stijl en vooral uit zijn latere leven zijn de intelligente, geestige en touchante bladzijden talrijk; er zijn zelfs zeer mooie onder.

BERLIOZ' gevoelsleven is al even onbestendig als zijn kunstenaarsbestaan. Talrijk zijn de vrouwen, die in zijn leven een rol hebben gespeeld, maar bij geen enkele van hen heeft hij rust gevonden; de enige die hem begrepen heeft, was een jeugdvriendin uit Côte St. André, Estelle Duboeuf, die hij aan het einde van zijn leven opnieuw het hof maakte, waarop zij als een wijze vrouw heeft gereageerd.

'De onuitsprekelijke behoefte aan tederheid doodt mij', schreef hij verbitterd. Eigenlijk gedurende zijn gehele leven blijkt de liefde voor hem slechts te bestaan in de vorm, zoals men haar in de Sturm- und Drangperiode beleeft. Ook in zijn muziek treft men een zekere primitiviteit aan in zijn Scènes d'Amour zoals in zijn opera 'Les Troyens' en de Nuits sereines in Romeo et Juliette. Welk een evidente tegenstelling is deze tederheid met de hartstochtelijkheden van Richard Wagner!

Berlioz had een ijzeren gezondheid, die hijzelf volkomen heeft geruïneerd met zijn ontberingen, buitenissigheden, zijn eeuwige wandelingen in de regen en het slapen in de open lucht.

F. BONGER

Wassen neus

WIE ondanks alles de uitzendingen van de STER blijft volgen, breekt zijn nek over de wasmiddelen. Dat is geen typisch Nederlands verschijnsel, want in Engeland waren Unilever en Procter and Gamble vorig jaar de vetste adverteerders. Unilever spendeerde vijftig miljoen gulden aan tv-reclame en klopte ruimschoots de banken (36 miljoen) en Mars (40 miljoen), aldus de Volkskrant. Verdienstenlijke programma's over de emancipatie van de vrouw betekenen maar weinig tegenover het beeld dat door de reclame-spots van de vrouw wordt opgebouwd, dag in dag uit, hardnekkig en, bij alle stomp-zinnigheid, vreselijk indringend. De vrouw die uit elke STER-avond naar voren komt is er een, die maar een paar simpele ideaaltjes heeft: ijzersterke vloerbedekking, glimmende vloeren en meubels, kraakhelder vaatwerk en vooral een walgelijk witte was.

TOEN de slogan: Dash wast zó wit, witter kan het niet werd gelanceerd, leek het einde te zijn aangebroken. Wie immers kon dit wit nog overtreffen? Maar de reclamedenkers gingen door. Zij kwamen met een waspoeder dat niet over één, maar twee witmakers beschikte. Zij kwamen met middelen die behalve waskracht ook lichtkracht leverden. We kregen de handen van mevrouw De Vries die zo wonderbaarlijk opknapt van handverzachtende bestanddelen in het waswater.

Na zó'n vondst zeg je opnieuw: wat moeten ze nu in 's hemelsnaam nog uitvinden? Maar alweer is er een nieuw wonder op de markt. 'Er is nu ook een wasmiddel met nagelversterker.' Hoe kan dat nou? Hoe dat kan? Dank zij nagelversterkende proteïne natuurlijk!

HET móét onderhand wel duidelijk zijn, dat we nog honderden jaren wasmiddelen met onvermoede mogelijkheden aangeboden zullen krijgen. Met die nagelversterker is een deur opengerukt waarachter de gekste dingen liggen opgetast. Het zal niet lang meer duren of er komt een waspoeder met ingebouwd middel tegen roos en haaruitval. En het moet een klein kunstje zijn om poeders te maken die niet alleen een superwitte was garanderen maar ook hoofdpijnen, slechte adem, okselgeur en aambeien 'doen verdwijnen als sneeuw voor de zon'.

En in een gouden, niet te verre toekomst steekt de huisvrouw haar handen in de tobbe om te ontdekken, dat zij op slag haar frustraties kwijt is en dat zij eindelijk het probate middel heeft gevonden om zwangerschap te voorkomen. Want de wetenschap staat voor niets, de reclame voor nóg minder.

Radiolezingen:

Hilversum I

Zondag 6 april 1969, 9.45-10.00 uur: A. Struijk: De dialoog humanisme-kommunisme: een bijdrage tot vrede? II

Zondag 13 april 1969, 9.45-10.00 uur: Prof. Dr. W. van Dooren: samenwerking of tegenwerking.

Televisie-uitzending:

Nederland I

Maandag 14 april 1969, 22.25-22.40 uur:

'ECHTSCHIEDING'

Bijdrage tot de discussie. Een gesprek met Mevr. mr. M. Rood-de Boer en mr. M. Knap.

Regie: Jan Wiegel.

Zelfontwikkeling

ALS men weet hoe systematisch de bouwstenen zijn gerangschikt van elke molecule waaruit de cellen van planten en dieren bestaan, dan dringt zich de vraag op, die ons gehele denken over de evolutie beheerst: is dit alles 'bij toeval' ontstaan of volgt de opbouw van de materie van eenvoudige tot gecompliceerde stof vaste, misschien nog niet volkomende bekende chemische wetten?

HOE orde kan zijn gekomen in de chaos, op welke wijze eerst uit de chemische elementen eenvoudige verbindingen en uit deze bouwstenen dan weer meer ingewikkelde stoffen en tenslotte zelfs 'leven' is ontstaan, is nog een raadsel. Elke ontdekking die ons dichterbij kan brengen bij de oplossing ervan is niet alleen van belang voor de wetenschap; iedere denkende mens en vooral de humanist, die niet kan geloven in het ingrijpen van hogere machten, zal er iets over willen weten.

AL jaren geleden zijn er in laboratoria proeven genomen die hebben aangetoond dat de eenvoudige chemische verbindingen, waaruit onze levende materie is opgebouwd, 'spontaan' kunnen ontstaan uit hun elementen onder omstandigheden, die zich 'in den beginne' op onze aardbol kunnen hebben voorgedaan. Maar een levend organisme is meer dan een simpele verzameling of aaneentijging van stukjes van dergelijke stof-

fen. Er zou nog een 'ordenend principe' bij te pas komen als zich grotere en gecompliceerdere moleculen vormen uit hun onderdelen. Niet alleen theologen hebben aangenomen dat voor de 'schepping' een hogere macht nodig was. Ook sommige mensen van de natuurwetenschap hadden lang het idee dat bij het ontstaan van de ingewikkelde stoffen van de levende materie de wetten van scheikunde en fysica op de een of andere wijze moeten zijn overschreden. De 'Vitalisten' bv. meenden dat er een nog onbekende kracht bij te pas moet zijn gekomen, die ze de naam gaven van 'vis vitalis' (levenskracht).

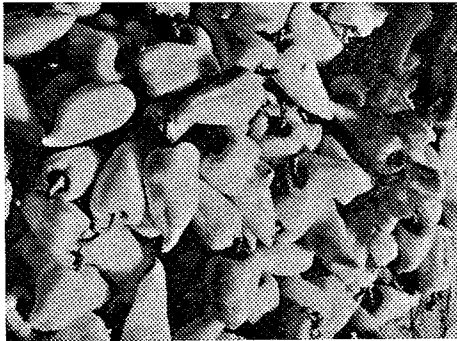
KORT geleden zijn nu de resultaten bekend geworden van biochemische proeven die een nieuw licht werpen op het geschilderde probleem. In Vol. 41, no. 638 van februari jl. van het Engelse tijdschrift 'New Scientist' is nl. op pag. 450-452 een wetenschappelijk artikel te vinden dat het inzicht in het ontstaan van grote moleculen weer verdiept. Onder de veelzeggende titel 'In the beginning... life assembled itself' publiceert Prof. Sidney Fox, directeur van het Institute of Molecular Evolution van de universiteit van Miami, de opzienbarende resultaten van een onder zijn leiding uitgevoerd onderzoek.

Hij beschrijft daarin proeven waarbij voor het eerst een systeem van 'zelf-rangschikking' van organische moleculen werd geconstateerd, waar-

door wetmatig specifieke lange moleculenketenen werden opgebouwd uit hun onderdelen. Dit kan volgens Prof. Fox een verklaring vormen voor het tot nu toe nog niet begrepen tot stand komen van voor het leven karakteristieke gecompliceerde stoffen als eiwitten en enzymen. Zijn conclusie is dat alle 'ordered matter' zich uit kleinere bestanddelen zou kunnen hebben opgebouwd door een hiërarchie van zulke stappen van 'self-assembly'.

UITERAARD is het niet mogelijk noch ligt het in de bedoeling de ingewikkelde proeven en redeneringen weer te geven die Prof. Fox c.s. aanleiding hebben gegeven tot deze verstrekkende gevolgtrekkingen. In de laatste zin van zijn publikatie vat Prof. Fox zijn opvattingen echter samen met woorden die ook voor iedere leek op biochemisch gebied verstaanbaar zijn. Hij eindigt nl. aldus: 'Een evolutie van de geschetste aard zou kunnen hebben geleid tot weer met elkaar samenwerkende systemen van hogere orde en uiteindelijk tot de ontwikkeling van de menselijke hersenen, die thans beginnen hun eigen ontstaan te begrijpen.'

IROB

EENVOUDIG VAN GELOOF

ANNETJE is één van die zeldzaam wordende jongeren die graag en geheel uit vrije wil, zich aan willen sluiten bij het christendom. Ze wil graag een goed, kritiekloos, een trouw gelovige en kerkgangster worden. Ze is volgaarne bereid alles te geloven wat verschillende generaties gelovigen juist bezig zijn als al te ongeloofwaardig en ongelooflijk overboord te zetten. Vraag mij niet hoe dat nu komt, ik weet 't niet. Zelfs haar eigen ouders tasten wat dat betreft in het duister. Ze hadden nog wel zó gedacht echt moderne, religieus verlichte ouders te zijn geweest en nu dit. Ze zien hun religieus overwillig Annetje aan met verbaasd, ja ongelovig oog. Zeker, als geregistreerd lid van de N.H. Kerk bidden ze wel altijd even voor tafel, maar Annetje bidt langer. En geconcentreerder. Zeker, ze gaan wel eens naar de kerk, maar Annetje gaat vaker. Zeker, ze kennen min of meer de liederen uit de Bundel Psalmen en Gezangen der Nederlandse Hervormde Kerk maar Annetje kent ze beter. En zij is het die ze zingt. De Heer

Is Mijn Herder en Beveel Gerust Uw Wegen.

Annetje ging op een dag en eigen gezag naar de dominee en vertelde hem van haar verlangen opgenomen te worden in de schoot der Protestantse Kerkgemeenschap. Dominee keek er van op en gaf de mededeling de tijd en rust om neer te komen op een schaduwwijk plekje in zijn beproefd zieleherdershart.

'Zo...', zei hij toen ernstig, 'zozo Annetje... En waarom wil je dat?' 't Lijkt me fijn erbij te horen', zei Annetje blij 'en ik wil graag geloven'.

'Ho', zei dominee, want hij zag een gat waar dit onstuimig verlangen even in geparkeerd kon worden. 'Willen... willen geloven is natuurlijk nog wat anders dan de genade van het geloof deelachtig zijn, lieve meid...'

'Maar dan begrijpt u mij verkeerd of ik zeg het verkeerd', stelde Annet hem op herderinnetjestoon gerust, 'want ik geloof al. Echt. Ik geloof alles wat in de Bijbel staat.'

Dominee keek wat schichtig want nu stond ze hem net op zo'n zere geloofsteen. Hij kuchte en zei voorzichtig: 'Jamaar... kijk Annet... dat is eigenlijk niet de bedoeling, meisje. Het is eigenlijk beter niet klakkeloos alles te geloven wat in de Bijbel staat. Je moet de Bijbel lezen met kritiek,

er zelf bij nadenken, erover denken of wat daar staat nu wel zo is bedoeld als het er staat, zie je?' Annetje reageerde hierop nogal verbaasd. Want dit was nu weer volkomen in strijd met wat haar dagelijks en nu al jarenlang door de grote hoop volwassenen die bezig zijn met haar opvoeding tot mens, voorgehouden wordt. Dag-in-dag-uit hoort ze op het Mavo dat ze: alleen-maar-lezen-moet-wat-er-staat-en-daarmee-uit. 'Ja, maar ik dacht...', probeert Annetje dan wel eens. Maar: 'Je hoeft niet te denken. Je hoeft alleen maar te lezen wat er staat' is keer op keer het antwoord. En zou dat met dat andere pedagogische werkje, de Bijbel, geschreven notabene onder supervisie van God-zelf, anders zijn? Zou ze daar wel kritiek op mogen hebben en op J. B. Wolters niet? Kom nou. Dominee en Annet hadden het er nog even over maar ze kwamen geen stap verder. Annet hield vast aan de letterlijke tekst, aan Adam en Eva met hun vijfblad tussen de leeuwen, de Israëlieten die boeh riepen tegen de muren van Jericho en toen vielen ze om en de vierde dag schiep God de vogels en vissen en allerlei levend en wemelend gedierte in en boven het water en ze wilde niet van wijken weten: 't Stáát er toch zeker?'

Omdat ook in de Bijbel staat dat

voor een mens het verstand en onderscheidingsvermogen komt met de jaren en Annetje nét achttien is geworden, liet dominee het zitten en kregen ze het over de openbare Christelijke Geloofsbelijdenis. Ook die leverde voor Annet geen enkel probleem op. Zeker was zij bereid voor God en gemeente duidelijk verstaanbaar te verklaren dat zij geloofde in onder andere wederopstanding uit den dode en een eeuwig leven. Natúúrlijk. Dominee boorde, heel voorzichtig, bij dat laatste eventjes dieper: en jawel hoor, net wat hij al vreesde. Daar bracht Annet het hemeltje van wijlen zijn en haar grootvader compleet met alle witte tunica's, harpen en koren tevoorschijn. Zelfs een hel, vlak daarnaast gelegen, waar to-meloos gekweld, gebrand en ge-weend wordt, kwam ter tafel. Dominee haalde hierop een grote witte zakdoek naar boven, veegde zich daarmee de handen af en deelde Annetje als zijn besluit mee dat ze een maand of wat bij hem privé catechisatielessen zal mogen volgen waarin ze te zamen een en ander nog eens rustig bespreken zullen. Waaruit maar weer blijkt dat het voor een eenvoudige van geloof vandaag de dag moeilijker is dan u denkt om toegelaten te worden tot het Christendom.

(Saartje Burgerhart in de Volkskrant)

Huwelijk in Italië

JURIDISCH gezien ligt het dulden van echtscheiding op hetzelfde vlak als het wettelijk regelen van de prostitutie', verklaarde de jezuïet Armando Guidetti een aantal jaren geleden. En kardinaal – toen nog monseigneur – Dino Staffa was van mening, dat het scheppen van de mogelijkheid tot echtscheiding voor degenen die ongelukkig getrouwd waren of in concubinaat leefden, even dwaas zou zijn als het openen van de gevangenispoorten voor rovers en moordenaars, die zich in de cel niet op hun gemak voelen.

DIT is de sfeer, waarin van officiële katholieke zijde in Italië de discussie over de mogelijkheid van echtscheiding wordt gevoerd. Sinds enige tijd staat de kwestie van de echtscheiding in Rome weer in het middelpunt van de politieke belangstelling. De herindiening van een wetsontwerp, dat de echtscheiding mogelijk moet maken, heeft de felle reactie opgeroepen van het hoofdbestuur van de Katholieke Actie in Italië. De scherpste van de reacties wijst erop, dat er een goede kans bestaat, dat het wetsontwerp door het parlement zal worden aanvaard. De meerderheid van de afgevaardigden is er voor, aldus de Volkskrant. Van kerkelijke zijde past men twee methoden toe om dat risico te bezweren. De eerste methode is die van de Katholieke Actie, die door het houden van een referendum de zaak aan een beoordeling door het parlement wil onttrekken en voorleggen aan het Italiaanse volk. Een opiniepeiling heeft echter geleerd, dat een volksstemming hetzelfde resultaat zou opleveren als een stemming in het parlement.

DE tweede methode is die van de beïnvloeding van individuele politici. Er wordt op hen druk uitgeoefend om tegen de echtscheiding te stemmen. De overgrote meerderheid van de Italiaanse politici is van huis uit of althans formeel katholiek. Het merendeel van de huwelijken in Italië wordt kerkelijk gesloten – ook al 'doen de gehuwden er niets aan' –, omdat een burgerlijk huwelijk van een katholiek gedoopte door de kerk als een concubinaat wordt beschouwd. De Italiaanse wet erkent overeenkomstig het concordaat van 1929 de burgerlijke gevolgen van het kerkelijk huwelijk. Omdat het kerkelijk huwelijk onontbindbaar is, stellen kerkelijke autoriteiten zich op het standpunt, dat de staat niet bevoegd is de huwelijkswetgeving te veranderen zonder voorafgaande grondwetsherziening.

JURISTEN schatten het aantal feitelijke scheidingen op 40.000 per jaar. Dat is tien percent van alle huwelijken. Anderen komen tot de conclusie, dat het er 67.000 moeten zijn. Het totale aantal illegale verbintenissen zou minstens 600.000 bedragen. Alleen al in Milaan leven rond 80.000 niet-gehuwde paren. Statistisch staat vast, dat er paar jaar minstens 30.000 onwettige kinderen geboren worden. Maar ook dat cijfer is een minimum. De advocaat Graziadei heeft berekend, dat het totale aantal onwettige kinderen ongeveer vijf miljoen – tien percent van de Italiaanse bevolking – zou bedragen. Wel staat vast, dat de houding van de Italianen ten aanzien van de echtscheiding verandert.

Wij, slampampers

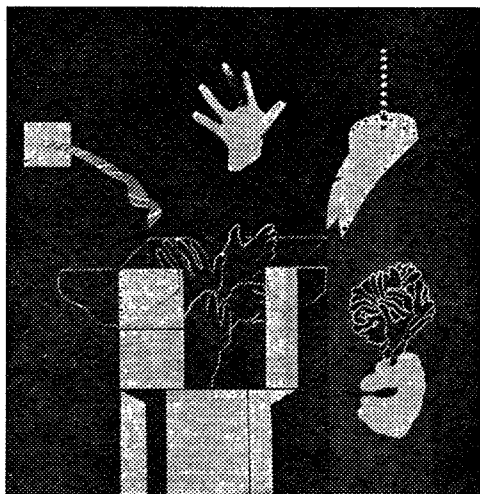
DE Utrechtse politierechter, mr. P. J. Klaver, heeft een 25-jarige werkloze en een 23-jarige enquêteur veroordeeld tot f 100,- boete wegens 't exposeren van zinnenprikkelende prenten en foto's. De tentoonstelling werd gehouden op de popmanifestatie 'Flight to lowlands paradise' in de nacht van 28 op 29 december in de Margriethal van de Utrechtse Jaarbeurs. Het feest werd bezocht door ruim 20.000 jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar.

DE foto's waarover de politierechter, de officier en de raadvrouw van de verdachten, mevrouw mr. H. M. Kat-Presser (tevens lid van het hoofdbestuur van de Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming), debatteerden zijn afkomstig van de eerste internationale tentoonstelling van erotische kunst, die – ingericht door het Amerikaanse echtpaar Kronhausen – in Lund (Zweden), Aarhus (Denemarken) en Hamburg werd georganiseerd en die wellicht ook in Nederland komt.

DE officier zei in zijn requisitoir dat de expositie een brutaal doel in zichzelf was. 'Hier was het thema sex om de sex, niets anders stond op het spel. Met experimenten van dit soort is niemand gediend, het is trouwens geen experimenteren, dit was domweg een prijsgeven van ieders sexe, een prijsgeven aan een zelfvernietiging, van ontmenselijking. Deze foto's doen de kijker het grootste onrecht aan dat men denken kan. De sexualiteit als bron van eenheid van het menselijk geslacht verwordt door deze foto's als het ware tot een fatale kettingreactie van niets anders dan copulaties, van naargeestige bestialiteit'.

TOEN de 25-jarige verdachte opmerkte dat de expositie ook humoristisch bedoeld was zei de officier dat hij er niets grappigs in had kunnen ontdekken. Hij prefereerde Dorus, die ook op spirituele wijze grappjes maakt over sexuele onderwerpen: 'De Fabeltjeskrant vertelt dat momenteel in het nest van mejuffrouw Ooievaar een ei ligt; kijk daarin zit nu iets echt-leuks, dat is humor', aldus de officier, waarop de enquêteur reageerde: 'Dat is een programma voor de kleintjes'. De officier vroeg: 'Vindt u deze foto's dan niet ontuchtig?' De verdachten ontkenden dat. 'Woorden als oorlogsgeweld, wapen en geweer zijn ontuchtig,' aldus de beklagden, 'niet deze foto's'.

IN de Groene daarover dit commentaar: 'Mr. P. J. Klaver, politierechter in Utrecht, heeft het flink gezegd. Voor hem stonden twee mannen terecht, wegens het exposeren van 'voor de eerbaarheid aanstotelijke prenten en foto's'. De stand waarin dit gebeurde, was gehuurd door de NVSH. Iedere keer vraag ik me in zo'n geval weer af wat nu eigenlijk 'de' eerbaarheid is. En treurig constateer ik, dat ik of helemaal geen eerbaarheid bezit, of dat zij een heel andere is dan die van ir. Van Dis en mr. Klaver. Want ik heb nog nooit een prent of een foto gezien waaraan ik mij stootte. Althans niet op seksueel gebied.

DAT is natuurlijk een ernstig tekort, want hoor maar eens wat er allemaal op het spel staat. Ik citeer mr. Klaver: 'Het wordt hoog tijd dat we in deze dingen het sein eens op rood gaan zetten. Dit leidt tot anarchie, men erkent geen verantwoordelijkheid meer. Wij moeten leren dat wij in de eerste plaats verantwoordelijkheid dragen jegens God en op de tweede plaats aan onze naaste, wij moeten altruïstisch denken. De brutaliteit van deze foto's leidt naar mijn vaste overtuiging tot een verderfelijke toestand. Als dit gemeengoed wordt, worden we een volk van slampampers, hoeren en souteneurs. Ik wil dit eens duidelijk zeggen.'

JE moet er niet aan denken: zo'n paar miljoen hoeren en souteneurs! en de resterenden zullen dan wel klanten moeten worden, wil er nog een behoorlijke boterham in het rosse leven verdiend worden. En dat allemaal door die plaatjes. De Dageraad en het Humanistisch Verbond zullen wel verboden moeten worden, in verband met onze verantwoordelijkheid jegens God. Over de NVSH behoeft niet eens gepraat te worden!

KUNST

KENT u al het volgende verhaal van het nare jongetje in de tweede klas, dus nog aan het begin van het basisonderwijs? Hij hoorde de juffrouw Michieltje uitzonderlijk prijzen omdat alle kinderen in hun tafels van vermenigvuldiging hele magere cijfertjes hadden behalve genoemde Michieltje. Die had een negen! Het jaloerse jongetje riep: 'Kunst... doping natuurlijk.' Wij hebben het boek 'Vijven en Zessen' van Prof. De Groot erop nageslagen, maar misten het hoofdstuk over Drugs en Cijfers. En dat nog wel bij een hoogleraar die in Stanford, California, heeft gedoceerd!

IK denk er ZO over

WAARHEID EN TOLERANTIE

DE kritiek van de heer L. A. Vreeswijk in M. en W. van 8 februari kan ik moeilijk onweersproken laten. Allereerst dit: Ik heb nooit beweerd, dat 'on-waarheid' toch wel een beetje waarheid is, zoals mijn opponent suggereert. Ik weet echter uit de dagelijkse ervaring, dat wat 'waarheid' is voor mij, voor een ander 'onwaarheid' is en omgekeerd. Voorbeeld: Eén van mijn kennissen is overtuigd, dat de mens 'van nature slecht' is. Hier is sprake van een ethisch oordeel, gebaseerd op een levensbeschouwing. Ik deel die overtuiging niet, omdat ik deze te beperkt en te eenzijdig acht, maar ik heb geen middelen om hem met mathematische nauwkeurigheid de 'waarheid' van mijn eigen visie aan te tonen. Maar omgekeerd heeft mijn gesprekspartner onvoldoende bewijsstof om mij van mijn eventueel ongelijk te overtuigen.

HET betreft hier levensbeschouwelijke 'waarheden', die niet altijd te toetsen zijn. Deze gevolgtrekking is geen relativerend scepticisme. Een 'waarheid', die op een gegeven moment door mij is verworven, blijft voor mij waarheid (zolang ik niet tot andere inzichten ben gekomen), ook al zijn er miljoenen tijdgenoten die haar afwijzen. Maar ik kan moeilijk eisen, dat een ander deze (mijn) waarheid ook voetstoots aanvaardt. Anders ligt de zaak bij de wetenschappelijke waarheid. Om niet in herhalingen te vervallen verwijs ik de lezer nogmaals naar mijn artikel in M. en W. van 11 mei 1968. Voorzover het een wetenschappelijke waarheid betreft, kan ik de ander aan de hand van experimenten, waarnemingen en bepaalde hulpmiddelen (bv. de wetkunde) tot hetzelfde inzicht pogen te brengen. Maar niet alle waarheid is wetenschappelijke waarheid. 'De waarheid is dynamisch' schreef ik (M. en W. 21 dec.).

VIETNAM

Mens en Wereld - No. 7 - 5 april 1969

DEZE conclusie geldt óók voor de wetenschappelijke waarheid. Als voorbeeld neem ik de astronomie. Hetgeen in de 16de eeuw als 'waarheid' gold, kan dit nu niet meer zijn. Men beschikte toen immers niet over de technische mogelijkheden (kijkers, observatoria, ruimteschepen) die men thans bezit. Wanneer Vreeswijk nu zou zeggen: Die 'waarheid' (van de 16de eeuw) blijkt 'on-waarheid' te zijn, dan geldt dit evenzeer voor de 'waarheid' van nu. Ook deze wetenschappelijke 'waarheid' zal immers later door nieuwere inzichten gewijzigd en aangevuld worden. De 'werkelijkheid' (sinds Kant weten we, dat we ook hierover niet te simplistisch moeten redeneren!) bleef evenwel dezelfde.

HOE complex deze gehele problematiek is, blijkt ook uit een uitspraak van de bekende fysicus Werner Heisenberg, die schreef dat 'de natuurwetenschap niet eenvoudigweg de natuur beschrijft of verklaart; ze beschrijft de natuur in zover zij onderworpen wordt aan onze manier van vragen.' Uit zijn betoog blijkt, dat Vreeswijk het begrip 'waarheid' wil beperken tot de wetenschappelijke waarheid. Dan kan men alleen spreken van 'waarheid' ten aanzien van zaken, die empirisch waarneembaar, meetbaar en weegbaar zijn. Vreeswijk verliest uit het oog (en helaas bracht mijn artikel hierin kennelijk geen verandering) dat er ook buiten de wetenschap waarheid is te vinden, bv. in mensenkennis, inzicht in de politiek (geen wetenschap maar menselijk handelen), in intuïtief kennen van bepaalde samenhangen en verbanden. Op wetenschappelijk gebied, in het laboratorium, kan men aan de hand van waarnemingen en experimenten vaststellen wat waar is en onwaar. Dit geldt echter alleen voor hetgeen in principe herhaalbaar en dus verifieerbaar is! En dan moet men toch nog concluderen dat de gevonden 'waarheid' in feite niet meer is dan een abstractie. Maar het leven is geen laboratorium en geen abstractie. In de menselijke werkelijkheid is er naast wetenschap ook sprake van imponderabilia, van onweegbare grootheden als waarden en normen. En wat denkt V. van goedheid en schoonheid? Behoren deze dan niet tot de 'werkelijkheid'? En wat is de 'waarheid' van de geschiedenis? Het lijkt voor de argeloze lezer zo eenvoudig: De geschiedwetenschap geeft de 'werkelijkheid' weer. Wat is evenwel de 'werkelijkheid' van de geschiedenis? Niemand gelooft meer aan de stelling van Ranke, dat de historiografie ons kan vertellen 'hoe het werkelijk geweest is'. Zelfs indien men over historische bronnen beschikt, moet men zich nog afvragen hoe men kan bepalen of en in hoeverre deze bronnen betrouwbaar zijn. Bovendien bepaalt de historicus wat hij relevant of irrelevant vindt, m.a.w. hij selecteert. Anders dan bij fysische processen is er in de geschiedenis bovendien geen sprake van herhaalbaarheid, dus van experiment. Iedere periode is uniek, eenmalig.

DE geschiedwetenschap is dan ook altijd interpretatie, dus keuze, voorkeur, waarin de levende mens, gebonden aan zijn psychische gesteldheid, tijd, cultuur, sociale klasse enz. meespeelt. Wan-

neer men zo 'objectief' mogelijk te werk wilde gaan en een geschiedenisboek alleen uit jaartallen zou samenstellen, dan is zelfs daar nog sprake van keuze. Men kan immers de volledige werkelijkheid niet in een boekje samenpersen.

Een ander voorbeeld ter verduidelijking van mijn uiteenzetting. Men kan van iemand een foto laten maken. De naïef-realist zal nu kunnen poneren, dat deze foto de 'waarheid' is, nl. een 'weergave van de werkelijkheid'. In de eerste plaats is het dan de werkelijkheid van deze mens op een bepaald moment. Bovendien kan hij vriendelijk glimlachen, terwijl hij in wezen een zeer agressieve figuur is. Niet de fotograaf, maar wel een kunstenaar kan in een geschilderd portret het wezen en dus de 'waarheid' van deze persoon tot uitdrukking brengen. Met het beperkte waarheidsbegrip van V. heeft dit evenwel niets te maken.

Ik wil deze discussie afsluiten met nog één opmerking. Grondslag van Vreeswijk's kritiek was zijn stelling, dat er geen verband bestaat tussen 'waarheid' en tolerantie. Ik wil hem er nog op wijzen, dat vele Indische denkers juist op grond van hun visie op 'de waarheid' tot principiële tolerantie kwamen. Alleen al daarom zou het goed zijn wanneer westerse dogmatici, godsdienstige en politieke gelovigen, die menen, dat er maar één waar geloof en één heilsweg is voor allen, eens kennis namen van wat er leeft aan rijke gedachten in de oude Indische wijsheid. En laten wij in dit jaar van Erasmus ook diens werk nog eens lezen en herlezen.

P. KRUG

P.S. Eén van de komende nummers van 'Mens en Kosmos' zal geheel gewijd zijn aan het thema 'wetenschap en levensbeschouwing'.

AUTO EN BESCHAVING

OM nu eens bij de actualiteit te blijven: te Brussel wordt een auto-salon gehouden en daar is, naar ik lees, ook een humoristische afdeling. 't Geen u aan vijftig jaar geleden herinnert, toen de auto nog zoveel bekijks had als een olifant die door de straten wandelt.

'Wordt de beschaving door het automobilisme bevorderd?': deze vraag werd in 1901 door een Parijs' blad aan een aantal vooraanstaande personaliteiten gesteld. Aan de ontvangen antwoorden kunt ge nog vijf minuten plezier beleven. In de eerste plaats Emile Zola, die volop in de tararaboem verzeild was: 'De weldaden van de auto zijn nog niet te overzien. Meer welstand en de afstanden die van geen tel meer zijn. Een nieuw instrument van beschaving en broederschap!'

Een conservatieve stem integendeel was deze van de toneelschrijver Eugène Brieux: 'Binnen zes maanden zal men langs al de wegen verontwaardigde mensen kunnen aantreffen gewapend met een flink jachtgeweer en die op de stinkende, lawaaijige en dodende vehikels zullen vuren.'

Ge ziet hoe gevaarlijk het is aan voorspellingen te doen. Enerzijds Zola, met zijn liedje op de broederschap (van de tanks had hij nog geen benul), anderzijds Brieux, die niet vermoedde dat vijftig jaar later iedereen van niets anders zou dromen dan van zelf achter het stuur te zitten, ver van jacht te maken op de 'stinkende vehikels'.

't Verstandigste nog was het antwoord van Maurice Barrès, die, alhoewel een voorstander van het automobilisme zijnde, er de snijdende opmerking aan toevoegde: 'De auto en de beschaving? Zet een lomperik in een wagen en hij komt er als lomperik uit.' Meng, in al uw profetieën een snuifje ironie en cynisme, dan hebt ge ten minste enige kans er niet al te ver naast te slaan.

RICHARD MINNE

de stichting humanisties jongerensentrum is onlangs opgericht om het werk van humanistiese jongerenorganisaties in nederland te koördineren en zowel kwalitatief als kwantitatief te verstevigen.

de stichting HUMANISTIES JONGERENSENTRUM

vraagt voor zo spoedig mogelijke indiensttreding

een STAFFUNKTIONARIS,

die in samenwerking met het bestuur aan het werk vorm kan geven en daarbij duidelijke eigen ideeën naar voren kan brengen, en die zelfstandig en in samenwerking met de plaatselijke groepen dit werk op een creatieve manier kan realiseren.

we zoeken een gekwalificeerde kracht (vrouwelijk of mannelijk), met een opleiding in de sociaal-kulturele sfeer. leeftijd maximaal 35 jaar. standplaats Utrecht.

SOLLISITATIES te richten aan het bestuur van de stichting humanisties jongerensentrum, postbus 2332, utrecht (oudegracht 152) telefoon 030 - 2 46 41.

voor inlichtingen kan men zich wenden tot de directeur van humanisties verbond, de heer J. Pasman (030 - 2 46 41), of schriftelijk tot het bestuur van de stichting.

?retirwypoc?retirwypoc?retirwypoc?

gevraagd:

COPY-WRITERS

Onder onze leden bevinden zich stellig enige copy-writers. Wie van hen is bereid ons behulpzaam te zijn bij het formuleren van de teksten van enige folders van het Humanistisch Verbond?

Wilt u uw zeer gewaardeerde bereidverklaring zenden aan het *secretariaat* van het H.V., postbus 114 te Utrecht?

!u knad!u knad!u knad!u knad!u knad!

De zin der Vergelding

van

Prof. Dr. L. Polak

Van dit uit 2 delen bestaande standaardwerk is nog een klein aantal exemplaren in voorraad. Prijs f 7,50 per twee delen.

Bestellingen uitsluitend per giro 30 49 60 t.n.v. Het Humanistisch Verbond - Utrecht.

ANNONCES:

Holiday apartments to let in old farmhouse, near English South coast. Sleep 2-4 or 6-8. Chalet sleep 2-4. Humanists especially welcome. 'Pitmans' Morcombelake, Bridport, Dorset.

Leuke weduwe, wenst kennismaking met beslist keurige heer. Leeftijd 65-68 jaar, financieel onafhankelijk, lengte 175 of meer.

Brieven onder nummer 8 Bureau van het blad.

Tessin: In mod. villa m. gr. tuin, zwembassin en eigen strand, zonn. gem. c.v. zitslaapkamers m. gebr. v. keuken of gem. woning te huur M. Vanetti-Boomgaard, 6616 Losone-Locarna/Zw.

Nette heer, een jaar gepensioneerd, goed postuur, algemene ontwikkeling, prettig humeur, goede interesse, belangstelling voor toneel en muziek, zoekt in het noorden des lands, kennismaking met dame, (alleenstaande vrouw) van middelb. leeftijd, liefst met woning. Brieven liefst met foto, maar niet vereist. Brieven onder no. 9 adm. Mens en Wereld.

MENSEN KOSMOS

25e jaargang

Tweemaandelijks tijdschrift, gewijd aan de studie van wijsbegeerte, religie en geestelijke stromingen.

Redactie: B. Bloemsma, Drs. L. C. Fretz, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 16,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 3,-.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Gezond natuurlijk leven is vegetarisch leven. Een gezaghebbend oordeel over de modernste stromingen op voedingsgebied vindt u in de 'Vegetarische Bode'. Een proefabonnement voor zes nummers ad f 2,50 zal u hiervan overtuigen.

Administratie: Admiraal de Ruijterweg 236 huis, Amsterdam W 2, postgiro 9266.

INDEX-CIJFERS

van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1958	117	
1959	118	stijging 0,85%
1960	121	„ 2,54%
1961	123	„ 1,65%
1962	127	„ 3,25%
1963	132	„ 3,94%
1964	140	„ 6,06%
1965	147	„ 5,00%
1966	156	„ 6,12%
1967	161	„ 3,21%
1968	?	

Omdat „Aurora” het kapitaal van alle op Index-Benaderingsvoorwaarden gesloten verzekeringen met de bovengenoemde percentages heeft verhoogd, hebben de verzekerde bedragen hun koopkracht behouden.

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering, Hoe en Waarom” wordt verteld op welke wijze „Aurora” haar verzekerden een zoveel mogelijk waardevaste levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ

Aurora

Nachtwachtlaan 20, Postbus 9200 Amsterdam - Telefoon 78 33 55